

SUONENJOEN KUTUMÄKI-PÖRÖLÄNMÄKI ALUEEN MUINAISJÄÄNNÖSINVENTOINTI SYYSKUUSSA 2000

Työn tarkoituksena oli etsiä uusia muinaisjännöksiä Haapajärven-Leväjärven väliseltä vesistöalueelta. Alueella on kaksi pienehköä järveä: Kutujärvi ja Savijärvi, sekä niiden välinen Kutujoki.

Alueelta ei tunneta lainkaan esihistoriallisia irtolöytöjä. Lähimmät, muutaman kilometrin päässä tutkimusalueelta saadut irtolöydöt ovat kiviesineitä, jotka on "löydetty" taloista, ilman tarkempia löytötietoja. Nämä löytöpaikat ovat sekundaarisia. Lähin tunnettu kivikautinen asuinpaikka on Koskeloveden koillisrannan Saunaniemessä. Suonenjoen alue on arkeologisesti lähes täysin tutkimatonta. Esihistoriallisia asuinpaikkoja ei kunnassa ole aiemmin systemaattisesti etsitty.

Kutujoen vesireitti on jatkoa Pieksämäen Pieksänjärveltä tulevalle jokireitille, joka Haapakoskella, tutkimusalueen eteläpuolella haaraantuu kahtaalle: luoteeseen Kutujoen kautta Koskelovedelle ja koilliseen Eteläselälle. Vesireitin Pieksämäen puoleisesta päästä tunnetaan useita muinaisia asuinpaikkoja. Vatsaavan kaltaisen Naarajoki-vesireitin varrelta Pieksämäeltä tunnetaan useita muinaisjännöksiä.

Alueen vesistö- ja luonnonhistoria

Jäätikkö sulii alueelta n. 11200-11000 vuotta sitten. Jäätikön sulamisvaiheessa syntyi sulavan jään railoihin jäätikköjokia, jotka kerrostivat uoman pohjalle soraa ja hiekkaa. Jään reunan eteen kasaantui hiekkaa jäätikkojen deltaan. Jään reunasta irronneet jäälohkareet jäivät hiekkakerrostumien alle ja lomaan. Lohkareitten sulettua jäi paikalle kuoppia eli suppia. Isommat matalat uoman suulla makaanneet jäälautat synnyttivät Viipperonharjun liepeille kumpuilevan kamé-maaston, hiekan kerrostuessa niiden ympärille. Itse harju syntyi edellä kuvatulla tavalla jään alle ja reunan eteen. Harjukso kulkee tutkimusalueen vesistön länsipuolella. Vesistön itäranta on moreenia, pääosin hienoaineksista. Alavimmat paikat vesistön varrella ovat maaperältään jo lähes savea, hiesua ja hietaa, joka on kerrostunut syvemmän veden pohjalle Itämeren Yoldiameri ja Ancyclusjärvi vaiheessa 11000-10000 vuotta sitten.

Korkein ranta sulavan jäätikön edessä on sijainnut vajaan 150 m korkeustasolla. Yoldiameren vedentaso laski nopeasti. Ancyclusjärvivaiheen alkaessa (n. 10900 vuotta sitten) vedenlasku hieman hidastui, kiihtyen Ancyclusjärven avattua uuden lasku-uoman Tanskan salmissa n. 10400 vuotta sitten. Haapavesi kuroutui Ancyclusjärvestä n. 10100 vuotta sitten ja parisen sataa vuotta myöhemmin itsenäistyivät myös Savijärvi ja Kutujärvi omiksi altaikseen. Muinais-Päijänteen tulva saavutti Kutujärven n. 7100 vuotta sitten, jolloin Kutujärvi oli lyhyen aikaa (ehkä n. 100 vuotta) Päijänteen lahtena. Päijänteen veden laskettua Hienolanharjun puhkeamisen jälkeen 7000 vuotta sitten, erkaantui Kutujärvi taas omaksi altaikseen.

Järvien omaa vesistöhistoriaa ei tunneta, mutta ne lienevät olleet lähes nykyisessä muodossaan kurouduttuaan Ancyclusjärvestä. Mitään suuria muutoksia ei järvien vedentasossa liene tapahtunut. Havaintojeni mukaan on nykyinen Savijärven (99,2 m mpy) ranta hyvin

alavaa ja se vaikuttaa vesijätöltä. "Kovempi" mineraalimaa alkaa hieman päälle 100 m korkeustasolta, ehkä n. 102,5 m tasolta. Vaikuttaakin siltä, että järveä lienee laskettu parisen metriä jokea perkaamalla joskus viimeisen 100-150 vuoden aikana.

Esihistoria

Esihistorialliset asuinpaikat sijaitsevat (jos niitä on) siten lähes nykyisen rannan tuntumassa, parisen metriä Savijärven tason yläpuolella. Tältä tasolta löytyviä asuinpaikkoja ei voida ajoittaa ilman iän tarkemmin määrääviä löytöjä (kuten esim. keramiikka). Ne voivat periaatteessa olla 200-10000 vuotta vanhoja. Maaperä tällä "iän-ikuisella" korkeustasolla on kuitenkin harjunkin liepeillä jo varsin hienoaineksista ja siten märkää, eikä välttämättä kovin hyvin asuinpaikkamaastoksi sopivaa. Kasvillisuus rannan ja 102,5 m:n korkeustason välillä on alueella pääosin hyvin pusikkoista, mikä vaikeutti havaintojen tekoa. Parhaimmat rannat on rakennettu tai peltoina. Pihoja ja peltoja en penkonut. Nämä em. seikat voivat olla syynä siihen, että alueelta ei asuinpaikkoja löytynyt.

Alue, erityisesti harjualue vesistön itärannalla, tarjosi mahdollisuuden etsiä Suomen varhaisimman asutuksen asuinpaikkoja. Vanhimmat maamme asuinpaikat tunnetaan Etelä-Karjalasta. Ne lienevät nykytietämyksen mukaan n. 11000 vuotta vanhoja. Vanhimmat Keski-Suomen asuinpaikat ovat Laukaalla ja ne on ajoitettu n. 10500 vuotta vanhoksi. Vanhin tunnettu Savon asuinpaikka on Siilinjärven Limalahdissa ja se on n. 10200 vuotta vanha. Tuon ikäisiä asuinpaikkoja tunnetaan Keski-Suomesta jo kymmeniä.

Harjualueen topografia on mitä oivin varhaiskivikautisille asuinpaikoille. Tällöin terävin huomio on kiinnitettävä 106-115 m korkeustasoille, joskin on syytä tarkastella rinteitä aina 120 m tasolle asti. Alle 106 metrin taso saattaa jo sekoittua vesistön myöhempiin vaiheisiin, eikä sen tason alapuolisia paikkoja voida enää luotettavasti ajoittaa Itämeren rannansiirtymisellä. Alueen topografia muistuttaa suuresti alueita, joilta on aiemmin löydetty yli 10000 vuotta vanhoja asuinpaikkoja. Päähuomio inventoinnissa asetettiin Ancyclusjärven rantatasoille. Lähdettiin pyytämään tosi "isoa kalaa", nykyrannan "sinttien" jäädessä vähemmälle huomiolle.

Havainnot

Harjun rinteillä, vesistön länsirannalla on monin paikoin havaittavissa muinaisrantatörmä. Komeimmat ja selkeimmät rantatörmäportaitot havaitsin Viipperonharjun itärinteellä Hautaniemen länsipuolella. Paikka on harvinaislaatuinen. En ole missään havainnut näin selviä ja monia Ancyclusjärven rantamuodostumia samassa paikassa, yhtenä portaikkona. Rinne olisi vaiittava. Alueella on lisäksi komeita siirtolohkareita (joiden kyljessä olisi ollut suojaista asustella).

Pätevä sääntö on, että missä on muinaisranta, siellä voi olla asuinpaikka. Inventoinnissa on siis paikannettava muinaiset rantatasot ja sitten kuljettava niitä pitkin havaintoja tehden. Havaintomahdollisuudet olivat alueella hyvät, muinaisrannat selvästi havaittavissa. Tarkastelin alueen metsäteiden pinnat ja tieleikkaukset. Pengoin tuulenkaadot ja myyränkolot. Tein eri alueille kymmeniä koekuoppia, kaikkiaan lähes parisataa kuoppaa. En missään havainnut pienintäkään merkkiä esihistoriasta! (merkkejä ovat: löydöt, lohkoontuneet kivet, palaneet kivet, likamaat, palomaat, hiilenmurut syvällä, painanteet ja kulumakohdat törmän päällä jne.)

Alue osoittautui tyhjäksi varhaisimman kivikauden asutuksesta. Tämä tuntuu uskomattomalta, ottaen huomioon alueen oivuuden. Hälytin avukseni "koekuopitusvoimaksi" yhdeksi päiväksi Kuopion museosta Jouko Aroalhon ja arkeologian opiskelijan. Tihennetty koekuopitus ja useampi silmäpari ei tuottanut toivottua tulosta.

Jouhteninen-järven pohjoisranta on tyypillistä pyyntikulttuurin asuinpaikkamaastoa: etelänsuuntaista hiekkarantaa. Järvi lienee ollut nykyisellä tasolla koko esihistoriallisen ajan. Nykyinen rantatörmä on 1-2 m korkea ja maaperältään hiekkaa. Koekuopitin varsin tiheästi järven asumattoman luoteisrannan törmän päällystän, ilman mitään havaintoa esihistoriasta. Alueen tyhjiys on hämmästyttävää. Kysessä voi (epätodennäköisesti) olla äärimmäisen huono onni, lapionpistojen osuessa asuinpaikkojen välille ja niiden löydöistä ja liasta tyhiin kohtiin. Jotain olisi kyllä pitänyt siltikin havaita. Viipperon aluetta ei ole syytä unohtaa kokonaan, vaan siellä voisi tilaisuuden tullen käydä tekemässä lapionpistoja.

Eriytyisen hieno muinainen "laguuni" on heti kutujoen kosken pohjoispuolella, vanhan tien sikllan luoteispuolella. Paikka olisi mitä tyypillisin kivikautisen asuinpaikan sijaintipaikka. Etelän suuntainen kaartuva ja suojaista hiekkaranta Ancylysjärven vuonon pohjukassa, kapean salmen äärellä. Paikka on syytä pitää tarkkailun alla ja sitä on tilaisuuden tullen koekuopitettava lisää.

Vaikuttaakin todella siltä, että nyt tutkitulla alueella ei liene ollut varhaisimman kivikauden asutusta tai ainakin se on ollut huomattavasti vähäisempää ja satunnaisempaa kuin muualla vastaavilla paikoilla. Myös myöhempi esihistoriallinen asutus lienee ollut suhteellisen vähäistä.

On kuitenkin todettava, että nykyisen rannan tuntumassa on vielä tutkimattomia maastonkohtia, jotka voivat vielä muuttaa tilanteen. Tälläisiä topografialtaan (mutta ei välttämättä maaperältään) kelvollisia maastonkohtia ovat:

- Vanha peltosarka heti Savijärven länsirannalla, rannan eteläisimmän talon eteläpuolella, harjun ja rannan välillä. Pelto on nyt tiheää pusikkoa. Katsoin ainoastaan pellon yläosan. Alaosa lähempänä rantaa olisi syytä katsoa kun lehti on puusta varissut, mikäli se silloinkaan on mahdollista
- Peltoalue Savijärven koillis- ja pohjoispuolella, sekä kosken suussa. Katselin nyt jonkin verran peltojen reunoja. Rantapelot katsottava kun ne on kynnetty.
- Peltoläiskä Rämpsen talon ympäristössä Kutujärven luoteisrannalla, katsottava kun kynnetty.

Mikäli mahdollista, pyrin myöhemmin syksyllä viettämään alueella vielä päivän tai pari ja tutkimaan em. rästialueet alkuperäisbudjetin puitteissa, työn tilaajan sen salliessa.

Espoossa 15.9.2000

Timo Jussila

Mikroliitti Oy

Osoite: Kotitontuntie 17 F, 02200 Espoo

Puhelin: 09-4208852, 0400-530057

Fax: 09-4208967

Email: Mikroliitti@dlc.fi